

बालन्याय (कार्यविधि) नियमावली, २०६३

बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ५८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायका नियमहरू बनाएकोछ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यी नियमहरूको नाम “बालन्याय (कार्यविधि) नियमावली, २०६३” रहेकोछ ।
(२) यो नियमावली तुरून्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा : (क) “ऐन” भन्नाले बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ सम्भन्धु पर्छ ।
(ख) “बालअदालत” भन्नाले ऐनको दफा ५५ को उपदफा (३) बमोजिम गठित बालअदालत सम्भन्धु पर्छ ।
(ग) “बालइजलास” भन्नाले ऐनको दफा ५५ को उपदफा (३) बमोजिम गठित इजलास सम्भन्धु पर्छ ।
(घ) “अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारी” भन्नाले नियम ३ बमोजिम कसुरको अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारप्राप्त अधिकारी सम्भन्धु पर्छ ।
(ङ) “अभियोगपत्र” भन्नाले सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ बमोजिम तयार गरेको अभियोगपत्र सम्भन्धु पर्छ ।
(च) “संस्था” भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम दर्ता भएको संस्था सम्भन्धु पर्छ ।
(छ) “सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्था” भन्नाले नियम २१ बमोजिम सूचीकृत व्यक्ति वा संस्था सम्भन्धु पर्छ ।
३. **छुट्टै एकाइ वा प्रहरीकर्मचारी तोक्नुपर्ने :** बालकले गरेको कसुरको अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्न प्रत्येक प्रहरी कार्यालयमा प्रचलित कानूनबमोजिम योग्यता पुगेको प्रहरी कर्मचारी रहेको छुट्टै एकाइ रहनेछ । त्यस्तो एकाइ नभएसम्म प्रहरी प्रधान कार्यालयले कुनै प्रहरीकर्मचारीलाई सो कार्य गर्न तोक्न सक्नेछ ।
४. **तहकिकातसम्बन्धी व्यवस्था :** बालकले गरेको कसुर प्रचलित कानूनबमोजिम अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्दा नियम ३ बमोजिमको प्रहरी एकाइ वा कर्मचारीले प्रचलित कानूनमा लेखिएको व्यवस्थाको अतिरिक्त देहायबमोजिमको व्यवस्था अवलम्बन गर्नुपर्नेछ :-
(क) प्रहरीकर्मचारीले प्रहरीको पोसाक नलगाई सादा पोसाक लगाउनुपर्ने,
(ख) बालकलाई पक्राउ गर्नुपर्दा आफ्नो परिचय दिई परिचय खुल्ने कागजात देखाउनुपर्ने, बालकलाई पक्राउ गर्नुपरेको कारण खुलाउनुपर्ने,
(ग) पक्रिएको बालकलाई निजका संवैधानिक तथा कानुनी हकका बारेमा निजले बुझ्ने भाषामा जानकारी गराउने,
(घ) सम्भव भएसम्म बालकका आमाबाबु भए दुवैलाई वा कम्तीमा एक जनालाई र बाबुआमा नभए निजको संरक्षकलाई बालकले गरेको कसुरका सम्बन्धमा सूचना दिनुपर्ने,
(ङ) नजिकैको सरकारी अस्पतालमा वा चिकित्सकबाट तुरून्तै बालकको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्य जाँच गर्न लगाउने,
(च) सरजमिन गर्दा बालकको बाबुआमा भएसम्म दुवै जना वा कम्तीमा एक जना र बाबुआमा नभए निजको संरक्षकलाई रोहबरमा राख्नुपर्ने,
(छ) सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई सम्बन्धित बालकका सम्बन्धमा अनुसूचीबमोजिमको ढाँचामा सामाजिक अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरिदिन अनुरोध गर्ने ।
५. **सोधपुछ :** (१) अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले बालकसँग सोधपुछ गर्दा बालकले निजलाई सोधिएको कुराको उत्तर व्यक्त गर्न सक्ने बालमैत्री वातावरण बनाई सहज ढङ्गमा सोध्नु पर्नेछ ।
(२) उपनियम (१) बमोजिम सोधपुछ गर्दा बालकको बाबु, आमा, संरक्षक, कानून व्यवसायी वा त्यस्तो बालक बालकल्याण गृह वा अनाथालयमामा बसेको भए सोको प्रतिनिधिको उपस्थितिमा गर्न सकिनेछ ।

- (३) अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले उपनियम (१) बमोजिम सोधपुछ गर्दा सम्बन्धित कसुर, बालकको पारिवारिक तथा सामाजिक पृष्ठभूमि र अन्य आवश्यक कुराका सम्बन्धमा सोधपुछ गर्न सक्नेछ ।
- (४) बालकलाई एक पटकमा एक घण्टाभन्दा लामो समयसम्म र रातको समयमा सोधपुछ गर्नु हुँदैन ।
६. **बालइजलासको गठनविधि :** (१) प्रत्येक जिल्ला अदालतमा जिल्ला न्यायाधीशको अतिरिक्त समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकलाई समावेश गरी बालइजलास गठन गरिनेछ ।
- (२) एक जनाभन्दा बढी जिल्ला न्यायाधीश भएको अदालतमा बालइजलासका लागि प्रधान न्यायाधीशले तोकेको जिल्ला न्यायाधीशले बालइजलासको न्यायाधीशको रूपमा काम गर्नेछ ।
७. **जानकारी दिनुपर्ने :** (१) बालकविरूद्ध अभियोगपत्र दायर भएपछि बालअदालत वा बालइजलासले त्यस्तो अभियोगपत्र र तत्सम्बन्धी लिखत प्रमाणको एक एक प्रति बालकको बाबुआमा वा संरक्षकलाई तुरुन्त दिनुपर्ने छ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम सूचना दिदा बालकको बाबुआमा वा संरक्षक नभेटिएमा निजले त्यस्तो सूचना बुझ्न नमानेमा त्यस्तो सूचना बालकको कानून व्यवसायीलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बालकको बाबुआमा वा संरक्षक आफैँ बालअदालत वा इजलाससमक्ष उपस्थित भई त्यस्तो सूचना बुझ्न सक्नेछन् ।
८. **समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकको योग्यता :** बालअदालत वा बालइजलासमा रहने समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकका रूपमा सहभागी हुने व्यक्तिको योग्यता देहायबमोजिम हुनेछ :-
- (क) बालअधिकार वा बालकल्याण वा बालमनोविज्ञानका सम्बन्धमा तालिम प्राप्त,
- (ख) फौजदारी कसुरमा अदालतबाट सजाय नपाएको,
- (ग) कम्तीमा प्रमाणपत्र तह वा सोसरह उत्तीर्ण गरेको ।
९. **समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकको छनोट :** (१) प्रत्येक बालइजलासमा रहने समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिक छनोट गर्ने प्रयोजनका लागि जिल्ला अदालतले ३० दिनको सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरी नियम ८ बमोजिम योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूबाट दरखास्त आह्वान गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम परेका दरखास्तमध्ये जिल्ला अदालतले आवश्यक छानबिन गरी उपयुक्त देखिएका व्यक्तिको सूची तयार गरी महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयमा पठाउनुपर्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त भएको सूचीबाट उपयुक्त देखिएका व्यक्तिको नाम ऐनको दफा ५५ को उपदफा (५) बमोजिम परामर्शका लागि महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयले सर्वोच्च अदालतमा पठाउनुपर्नेछ ।
- (४) सर्वोच्च अदालतबाट प्राप्त हुन आएका समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकको सूचीबमोजिम महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयले प्रत्येक जिल्ला अदालतका लागि छुट्टाछुट्टै समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकको नाम तोक्नेछ ।
- (५) बालइजलासमा उपस्थित हुने समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकलाई नेपाल सरकारले तोकेबमोजिमको सुविधा उपलब्ध हुनेछ ।
- (६) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले प्रचलित कानूनबमोजिम मुद्दा हेर्न नहुने भएमा वा हेर्न इन्कार गरेमा सोको जानकारी प्राप्त भएपछि सम्बन्धित जिल्ला न्यायाधीशले उपनियम (३) बमोजिमको सूचीमा समावेश भएका व्यक्तिहरूमध्येबाट तोकेको समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले मुद्दाको कारबाई र किनारा गर्दा भाग लिनेछ ।

१०. **समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकलाई हटाउन सक्ने :** (१) नियम ९ बमोजिम तोकिएको सूचीमा उल्लिखित समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले खराब आचरण गरेमा वा कार्यक्षमताको अभावले काम गर्न नसकेमा वा निजले अधिकारको दुरुपयोग गरेमा वा बालअदालत वा बालइजलास वस्न सूचित गर्दा लगातार तीन पटकसम्म उपस्थित नभएमा निजको नाम सम्बन्धित जिल्ला अदालतले सूचीबाट हटाउन सक्नेछ ।
- (२) नियम ९ बमोजिम सूचीमा रहेको कुनै समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले आफ्नो नाम हटाउन जिल्ला अदालतसमक्ष निवेदन दिएमा जिल्ला अदालतले निजको नाम सूचीबाट हटाई सोको जानकारी सर्वोच्च अदालत र महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयलाई दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपनियम (१) बमोजिम सूचीबाट नाम हटाउनुपूर्व सम्बन्धित जिल्ला अदालतले निजलाई सुनुवाइको मौका दिनु पर्नेछ ।
११. **अधिकार क्षेत्रको प्रयोग :** (१) बालअदालत वा बालइजलासमा सुनुवाई गर्दा न्यायाधीश, समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले सामूहिक रूपमा गर्नेछन् ।
- तर, बालइजलासमा समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिक सबै वा कोही उपस्थित नभएमा पनि न्यायाधीशले सम्पादन गरेको कामकारवाई अमान्य हुनेछैन ।
- (२) समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकले आफ्नो लिखित राय न्यायाधीशसमक्ष पेस गर्नेछन् ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिमको राय प्राप्त भएपछि न्यायाधीशले मुद्दाको फैसला गर्नेछ ।
१२. **मुद्दाको सुनुवाई :** (१) बालअदालत वा बालइजलासमा बालमैत्री वातावरणमा सुनुवाई गर्नु पर्नेछ ।
- (२) बालअदालत वा बालइजलासले बालकले बुझ्ने एवं उमेर र निजको शारीरिक तथा मानसिक विकास सुहाउँदो भाषा प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (३) बालअदालत वा बालइजलासले सुनुवाई गर्दा आरोपित बालकलाई कसुरको प्रकृति र प्राप्त साक्षीप्रमाणका सम्बन्धमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।
- (४) बालकलाई सोधपुछ गर्दा बालअदालत वा जिल्ला अदालतको छुट्टै कोठामा क्यामेरा जडान गरी बालकलाई सोही कोठामा सोधपुछ गरी तयसरी सोधिएको कुरा इजलासको पर्दा (स्क्रिन) मा देखिने व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।
- (५) उपनियम (४) बमोजिम सोधपुछ गर्न बालमनोविज्ञानवेत्ता वा बालकसँग सहज रूपमा सञ्चार वा संवाद सक्ने व्यक्ति बालअदालत वा बालइजलासले तोक्न सक्नेछ ।
- (६) उपनियम (४) बमोजिम सोधपुछ गर्दा बालकसँगै निजका बाबु, आमा, संरक्षक वा कानूनव्यवसायी वस्न सक्नेछन् ।
१३. **प्रमाण बुझ्ने :** (१) बालविरूद्ध अभियोगपत्र दायर गर्दा सामाजिक अध्ययन प्रतिवेदन संलग्न गरेको नदेखिएमा बालअदालत वा बालइजलासले त्यस्तो प्रतिवेदन तयार गरी पेस गर्न सेवा प्रदान गर्न सक्ने व्यक्ति वा संस्था वा बालकको हकहित संरक्षण गर्न प्रचलित कानूनबमोजिम गठित संघसंस्थालाई आदेश दिन सक्नेछ ।
- (२) बालविरूद्ध लगाइएको अभियोग खण्डन गर्ने प्रमाण आफूसँग भएमा त्यस्तो प्रमाण बुझिपाउनको लागि बालअदालत वा बालइजलाससमक्ष जोसुकैले निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा बालअदालत वा बालइजलासले त्यस्तो प्रमाण पेस गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

१४. **साक्षी बुझ्ने** : (१) बालकले आफ्नो तर्फबाट आफैँ साक्षी उपस्थित गराउन चाहेमा बालअदालत वा बालइजलासले त्यस्तो साक्षी भिकाउन अनुमति दिन सक्नेछ ।
 (२) उपनियम (१) बमोजिम भिकाइएको साक्षीले सरकारी मुद्दासम्बन्धी नियमावली, २०५५ मा उल्लेख भएबमोजिमको सुविधा पाउनेछन् ।
१५. **उमेर निर्धारण** : बालकको उमेरसम्बन्धी विवाद भएमा बालअदालत वा बालइजलासले निम्न कागजातका आधारमा बालकको उमेर निर्धारण गर्नुपर्नेछ :-
 (क) अस्पतालबाट जारी गरिएको बालकको जन्मप्रमाणपत्रमा उल्लेख भएको जन्ममिति,
 (ख) खण्ड (क) बमोजिमको प्रमाणपत्र नभएमा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालयबाट जारी भएको जन्मदर्ताप्रमाणपत्रमा उल्लेख भएको जन्ममिति,
 (ग) खण्ड (ख) बमोजिमको प्रमाणपत्र नभएमा विद्यालय चारित्रिक प्रमाणपत्रमा उल्लेखित जन्ममिति वा विद्यालयमा भर्ना हुँदाको बखत उल्लेख गरेको जन्ममिति,
 (घ) खण्ड (ग) बमोजिमको प्रमाणपत्र नभएमा सरकारी अस्पतालबाट प्रमाणित उमेर ।
१६. **फैसला** : बालअदालत वा बालइजलासले मुद्दा दायर भएको एक सय बीस दिनभित्र फैसला गरिसक्नुपर्नेछ ।
१७. **फैसलामा खुलाउनुपर्ने व्यहोरा** : नियम १६ बमोजिमको फैसलामा प्रचलित कानूनमा भएका कुराका अतिरिक्त देहायका कुरा उल्लेख गर्नुपर्नेछ :-
 (क) अभियोगपत्रको संक्षिप्त व्यहोरा,
 (ख) पेस भएको र बुझेको प्रमाण,
 (ग) बालअदालत वा बालइजलासमा सहभागी समाजसेवी, बालविशेषज्ञ वा बालमनोवैज्ञानिकको रायको संक्षिप्त व्यहोरा,
 (घ) कानूनव्यवसायीको जिकिर,
 (ङ) सान्दर्भिक नजिर,
 (च) कसुर प्रमाणित भए वा नभएकोमा सोको आधार,
 (छ) निर्णय गर्दा लिइएको आधार र कारणहरू,
 (ज) बालकलाई सुधार गर्ने सम्बन्धमा अवलम्बन गर्नुपर्ने उपाय,
 (झ) क्षतिपूर्ति वा जरिमाना तिर्नु बुझाउनुपर्ने भए सोसम्बन्धी व्यहोरा ।
१८. **फैसला कार्यान्वयनसम्बन्धी व्यवस्था** : यस नियमावली बमोजिम भएको फैसलाको कार्यान्वयन प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।
१९. **निःशुल्क प्रतिलिपि दिनुपर्ने** : बालअदालत वा बालइजलासले फैसलाको प्रतिलिपि सम्बन्धित बालकलाई निःशुल्क उपलब्ध गराइदिनुपर्नेछ ।
२०. **सहयोग लिन सक्ने** : अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले कसुरको अनुसन्धान तथा तहकिकातका क्रममा तथा बालअदालत वा बालइजलासले मुद्दाको कारबाई र किनाराका क्रममा स्थानीय निकाय, प्रहरी, स्थानीय प्रशासन, सामाजिक तथा गैरसरकारी संघसंस्थासमेतको सहयोग लिन सक्नेछ । त्यस्तो सहयोग उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

२१. सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको सूची : (१) कुनै कसुरको अभियोग लागेको बालकका सम्बन्धमा सामाजिक अध्ययन गर्न, मनोविमर्शसेवा, कानुनी सहायता तथा बालसुधारसम्बन्धी सेवाहरु निजलाई आवश्यक पर्ने अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन चाहने व्यक्ति वा संस्थाको छुट्टाछुट्टै रूपमा जिल्ला बालकल्याण समितिले तयार गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिमको सूचीमा संलग्न हुन चाहने देहायबमोजिमको योग्यता भएको नेपाली नागरिकले जिल्ला बालकल्याण समितिमा निवेदन दिन सक्नेछन् :-
- (क) बालअधिकार वा बालकल्याणको क्षेत्रमा पाँच वर्षको अनुभव प्राप्त भएको,
- (ख) फौजदारी कसुरमा अदालतबाट सजाय नपाएको,
- (ग) सम्बन्धित जिल्लामा कम्तीमा दुई वर्षदेखि बसोबास गरिआएको ।
- (३) उपनियम (१) बमोजिमको सूचीमा संलग्न हुन इच्छुक संस्थाले आफ्नो संस्थाको दर्ताप्रमाणपत्र, विधान, सदस्यको नामावली, उपलब्ध गराउने सेवा बालकल्याण समितिले तोकेको अन्य कागजात संलग्न गर्नुपर्नेछ ।
- (४) उपनियम (२) र (३) बमोजिमको निवेदनउपर जाँचबुझ गर्दा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले त्यस्तो सेवा प्रदान गर्न सक्छ भन्ने कुरा जिल्ला बालकल्याण समितिलाई लागेमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको सूचीमा सूचीकृत गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपनियम (४) बमोजिम सूचीकृत भएको व्यक्ति वा संस्थाले खराब आचरण गरेमा वा निजले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर जिल्ला बालकल्याण समितिले तोकेको मापदण्डबमोजिम नभएमा सो समितिले त्यस्तो सूचीबाट निजको नाम हटाउन सक्नेछ ।
- (६) उपनियम (५) बमोजिम सूचीबाट नाम हटाउँदा सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई सुनुवाइको मौका दिनुपर्नेछ ।
- (७) उपनियम (१) बमोजिमको सूची जिल्ला बालकल्याण समितिले बालअदालत वा जिल्ला अदालतलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

२२. बालन्याय समन्वय समिति : (१) बालन्यायसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायका बीच समन्वय गर्न देहायबमोजिमको बालन्याय समन्वय समिति रहनेछ :-

(क) प्रधान न्यायाधीशले तोकेको सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश	– अध्यक्ष
(ख) नायव महान्यायाधिवक्ता, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	– सदस्य
(ग) सचिव, कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय वा निजले तोकेको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको प्रतिनिधि	– सदस्य
(घ) सचिव, गृहमन्त्रालय वा निजले तोकेको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको प्रतिनिधि	– सदस्य
(ङ) सचिव, महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय वा निजले ताकेको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको प्रतिनिधि	– सदस्य
(च) प्रहरी अतिरिक्त महानिरीक्षक, प्रहरी प्रधान कार्यालय	– सदस्य
(छ) कार्यकारी निर्देशक, केन्द्रीय बालकल्याण समिति	– सदस्य
(ज) बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थामध्येबाट केन्द्रीय बालकल्याण समितिले मनोनयन गरेको संस्थाको प्रतिनिधि एक जना	– सदस्य
(झ) रजिस्ट्रार, सर्वोच्च अदालत	– सदस्य सचिव

- (२) उपनियम (१) को खण्ड (ज) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ, र निजको पुनर्नियुक्ति हुन सक्नेछ ।
- (३) समितिको बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ ।
- (४) उपनियम (१) बमोजिमको समितिले आवश्यकताअनुसार बालन्यायसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (५) बालन्याय समन्वय समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ : (क) बालन्याय प्रणाली सुदृढीकरण र विकासका लागि आवश्यक पर्ने कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाका लागि नेपाल सरकारलाई आवश्यक सुझाव, परामर्श दिने,
(ख) नेपालमा बालअधिकार र बालन्याय प्रणालीका क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाबाट भइरहेका कार्यक्रमहरूबीच समन्वय गर्ने गराउने,
(ग) बालन्याय सम्पादनलाई छिटोछरितो प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि बालन्याय सम्पादनमा संलग्न हुने निकायमा कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी व्यक्ति तथा संस्थालाई बालन्यायका सन्दर्भमा विकसित नवीन दृष्टिकोण र कार्यक्रमबारे जानकारी गराउन क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
(घ) बालअधिकार र बालन्यायको विषय नेपालका विद्यालय, विश्वविद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाका पाठ्यक्रममा समावेश गर्न नेपाल सरकारलाई अनुरोध गर्ने,
(ङ) बालन्याय सम्पादनमा संलग्न हुने निकायबाट सम्पादन भएका सेवा र कार्यहरूको स्तरसम्बन्धी रेखदेख तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी कामकारबाई गर्ने/गराउने ।
- (६) समितिको कामकारबाई सुचारू रूपले सञ्चालन गर्न नेपाल सरकारले न्याय सेवा आयोगको सिफारिसमा नेपाल न्याय सेवाका अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई समितिको सचिवालयको कामकाज गर्न तोक्न सक्नेछ । यसरी तोकिएको कर्मचारीले बालन्याय प्रशासनसम्बन्धी काम गर्नेछ, र निजको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार तथा सुविधा समितिले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

२३. **सचिवालय** : बालन्याय समन्वय समितिको सचिवालय केन्द्रीय बालकल्याण समितिमा रहनेछ ।

२४. **दोभासे राख्न सकिने** : जिल्ला अदालत तथा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले बालकसँग सोधपुछ गर्दा आवश्यक परेमा दोभासेको सुविधा उपलब्ध गराई सोधपुछ गर्न सक्नेछ ।

२५. **निर्देशन दिन सक्ने** : यस नियमावलीमा उल्लेखित कामकारबाई सुचारूरूपले सञ्चालन गर्न सर्वोच्च अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रहरी प्रधान कार्यालय, महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय र केन्द्रीय बालकल्याण समितिले आफ्ना मातहतका कार्यालयलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछन् ।

२६. **अन्य कुरा प्रचलित कानूनबमोजिम हुने** : यस नियमावलीमा लेखिएकोमा यसैबमोजिम र अन्य कुरामा प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।

२७. **अनुसूचीमा हेरफेर तथा थपघट गर्न सक्ने** : नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी अनुसूचीमा हेरफेर वा थपघट गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची (नियम ४ को खण्ड (छ) सँग सम्बन्धीत)

सामाजिक अध्ययन प्रतिवेदन

..... बालअदालत वा बालइजलास/प्रहरी एकाई/कर्मचारी
..... (ठेगाना)

खण्ड क : बालकमाथि लगाइएको आरोपको व्यहोरा, व्यक्तिगत र पारिवारिक विवरण
बालकमाथि लगाइएको आरोपको व्यहोरा:

.....
.....

व्यक्तिगत विवरण:

नामथर:

उमेर:

लिङ्ग:

स्थायी ठेगाना:

अस्थायी ठेगाना:

पहिले कुनै संस्थामा बसेको भए त्यसको विवरण:

पारिवारिक विवरण:

बाबुको :

नाम:

पेसा:

ठेगाना:

आमाको :

नाम:

पेसा:

ठेगाना:

सौतेनी आमा भए:

नाम:

पेसा:

ठेगाना:

संरक्षक भए निजको नाम, पेसा र ठेगाना:

पाल्ने वा हुर्काउने अरु कोही भए:

दाजु, भाइ:

दिदी, बहिनी:

सँगै बसेका अन्य नातेदार:

सामाजिक र आर्थिक स्थिति:

परिवारका अन्य सदस्यको कुनै आपराधिक क्रियाकलापमा संलग्नता भए/नभएको :

जीविकोपार्जनको स्तर:

बाबु, आमा तथा परिवारका अन्य सदस्यसँग आपसी सम्बन्ध:

अन्य आवश्यक कुरा:

खण्ड ख : बालकको विवरण

मानसिक स्थिति:

शारीरिक स्थिति:

बानीबेहोरा, रूचि, चाख:

खास विशेषता वा व्यक्तिगत स्वभाव:
साथीसँगको सम्बन्ध र उनीहरूको प्रभाव:
घर छाडेर आएको भए सोको विवरण:
विद्यालय र शैक्षिक विवरण:
काम गरेको भए कामको प्रकृति:
काम छाडेको भए सोको कारण:
छिमेकीहरूको भनाइ:
घर तथा विद्यालयमा अनुशासनप्रतिको दृष्टिकोण:
अन्य केही कुरा:

खण्ड ग : छानबिन/अध्ययनको निष्कर्ष

संवेदनात्मक तथ्य:
शारीरिक अवस्था:
बौद्धिक क्षमता वा स्तर:
सामाजिक तथा आर्थिक पक्ष:
समस्या देखिनुका कारक तत्व:
आपराधिक प्रवृत्ति बढ्नुको कारण:
बालकलाई सुधारका लागि सुझाव:
सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको योजना:

प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्तिको:-

हस्ताक्षर:

नामथर:

अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्थाको नाम:

सङ्केत नम्बर:

मिति: